

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

קציצת אילן פרי

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

ככה תורמים היום.

[לתרומות](#)

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תלפיק הניסם"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

272

פרשת שופטים תשפ"ב

דיני קציצת אילן פרי

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

איסור קציצת אילן פרי

א. בקציצת אילן מאכל שמניב פירות, יש בקציצתו משום איסור מעיקר הדין, ויש אופנים שאין בזה איסור, ומ"מ יש בזה משום סכנה ע"פ הגמרא, ובנוסף יש שהקפידו על זה משום סכנה כפי שכתב רבי יהודה החסיד בצוואתו, ונשתדל כאן להביא כמה כללים בענין מתי אסור ומתי מותר, ומתי בכל זאת יש סכנה ומתי אין אפילו צד סכנה.

האיסור מן התורה

ב. אסור מן התורה לקצוץ אילן מאכל שנאמר (פ' שופטים כ', ט"ו) "לא תשחית את עצה וכו' כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, כי האדם עץ השדה וכו' רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית". וכל הקוצץ אילן מאכל עובר בלא תעשה הנ"ל (גמ' מכות דף כ"ב ע"א, רמב"ם פ"ו מלכים ה"ח) ובעשה "כי ממנו תאכל" (ספרי סוף פ' שופטים).
ג. אע"פ שהקרא מדבר לא לקצוץ אילן מאכל בשעה שכובש עיר בשעת מלחמה, מ"מ דיבר הכתוב בהווה (רמב"ם פ"ו מלכים, קריית ספר), והאיסור נהוג בכל מקום ובכל זמן (היונה תקכ"ט).

מפני הסכנה

ד. ע"פ הגמרא. בגמ' ב"ק (דף צ"א ע"ב) א"ר חנינא, לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה, דהיינו שמת בנו של רבי חנינא ששמו שיבחת משום שקץ עץ של תאנה בזמן שהיה עדיין טוענת תאנים (שיטמ"ק), ויש שהבינו הגמ' שזה היה עונש לשיבחת מפני שהיה צדיק והקב"ה מדקדק בצדיקים כחוט השערה, אבל אין זה מקור לומר שיש בזה משום סכנה לכל העולם (ש"ת מקור ברוך סי' ח' הובא בש"ת חיים שאל סי' כ"ג, ש"ת שאילת יעב"ץ סי' ע"ו, ש"ת עצי חיים י"ד סי' י"ב).

ה. אבל אחרים הבינו בגמ' שזה מקור לומר שיש בקציצת אילן פרי משום סכנה ומדינא דגמרא (ט"ז י"ד סי' קט"ז סק"ו, שו"ע הרב הל' שמירת הגוף והנפש, חכ"א כלל ס"ח סק"ז).

ו. הסכנה הוא ע"פ דכתיב "כי האדם עץ השדה", ואם קוצצים העץ יש ח"ו סכנה שגם האדם יכרת וכדכתיב "לא תשחית וכו' ואותו לא תכרות" (רבינו דוד פארוז על הספרי שם, פי הש"ך עה"ת בשם הרקאנטי, ש"ת צבי לצדיק סי' ט"ו).

ז. ע"פ צוואת רבי יהודה החסיד. בצוואת רבי יהודה החסיד (אות נ"ג) א"ל 'אילן העושה פירות אין לקצוץ אותו'. ותמהו האחרונים עליו, והוא לאו מן התורה כנ"ל, וא"כ מה הוסיף בצוואתו על המפורש בתורה. והוכיחו האחרונים, דכוונתו אף באופן שמוותר מן הדין באופנים מסויימים דיבואר לקמן, מ"מ לא יקוץ משום סכנה, וכמו עוד הרבה דברים בצוואתו שמן הדין מותרים ומ"מ ציווה למנוע מהם משום סכנה (ש"ת חיים שאל סוף סי' כ"ג, ס' מילי דחסידותא, פ"י שבעים תמרים).

ח. מאחר שיש בקציצת אילן פרי צד סכנה, נהגו להחמיר בזה מאד משום סכנתא חמירתא מאיסורא, ולא למהר להקל בו, וכשמתעורר שאלה לגבי זה, ישאל כל אחד למורה הוראה לקבל פסק לפני שעושה מעשה.

מיני אילנות הבלולים באיסור

כל עץ מאכל

ט. כל מיני אילני מאכל בכלל הלאו ד"לא תשחית את עצה", כגון זיתים, ענבים ותאנים, תפוחים ואגסים, ואף אילנות שנמוכים מג' טפחים שמברכים על פירותיהם 'בורא פרי האדמה' (נשמת אדם ה' ברכות כלל נ"א אות ז', מ"ב סי' ר"ג סק"ג, ברכת השם סי' א' אות ו'), וכן אילן שמברכין על פירותיו 'שהכל' מפני שאין פירותיו חשובים כגון תפוחי יער, לוקין על קציצתו כיון דשם אילן מאכל עליו (ש"ת אבני צדק י"ד סי' מ"ה).

י. עלי תה, סממנים וכדומה. רק עץ מאכל שמשמשים בפירותיו נכלל באיסור השחתה אבל אילנות שמשמשים בעלים שלהם לתבלין אבל אין אוכלים אותם בפני עצמם כגון עלי תה וכדומה (ש"ת פני מבין סי' ק'), וכן באילן המוציא סממנים לרפואה, אין בהם דין השחתה מפני שאינו מאכל (ש"ת רדב"ז ח"א סי' מ"ד וסי' תצ"ט).

אילן הנטוע על הגג או בתוך בית

יא. על גג. אילן הנטוע על גג שמילאו עפר, או בעציץ אע"פ שאינו נקוב, וכן הנטוע על מרפסת תחת כיפת השמים כגון באדנית קבוע ברצפה שמילאו בו עפר, נחשב כנטוע בארץ לגבי דיני ערלה (תוספתא ערלה מג', שו"ע י"ד סי' רצ"ב סכ"ו), וממילא גם חייב על השחתתו (ברכת השם סי' א אות ח').

יב. בבית. אילן שבתוך הבית, אם הוא נטוע בעציץ נקוב או בתוך אדנית המלוא עפר על רצפת הבית, כפשוטו יש בו משום השחתה, אבל כשהוא בעציץ שאינו נקוב, נסתפקו בו הפוסקים אם יש בו משום השחתה (הגר"מ פארהאנד בספרו הנפלא ברכת השם שם).

משתמשים בעצים

יג. אף כשקוצצים עץ פרי ורוצה להשתמש בעצים לצרכו, מ"מ אסור לקצוץ העץ פרי, כל שאין שיווי העצים דמים מרובים מעל שיווי הפירות (לקמן אות כ'), כל שכן כשאפשר לכרות אילן סרק כדי להשתמש בעציו, שאסור לכרות עץ פרי אפילו להשתמש בעציו (תוס' ב"ק שם ד"ה אלא).

אמירה לנכרי

יד. גם אסור לומר לנכרי לקצוץ אילן מאכל מדין אמירה לנכרי בכל איסורים שבתורה דקיי"ל דאסור (רמ"א חו"מ סי' של"ח סי"ו, ב"י אהע"ז סי' ה'), וכשמשלם לו על זה, י"א שאסור גם מן התורה דיד פועל כיד בעה"ב (ערוך ש"י י"ד סי' קט"ז, מחנה אפרים שלוחין פ"א).

קוצץ רק ענף

טו. כשיתייבש כל האילן. אם אינו קוצץ כל האילן אלא רק ענף אחד או כמה ענפים של עץ פרי, אבל על ידו אולי יתייבש כל האילן, פשוט הוא שעובר על השחתת האילן וגם יש בזה משום סכנה (ש"ת באר חיים מרדכי ח"ב סי' י"ז, ש"ת יד אליהו י"ד סי' מ"ו).

טז. כשלא יתייבש כל האילן. אם קוצץ ענף אחד או כמה ענפים בדרך השחתה, נחלקו הפוסקים בדינו. י"א דגם לוקה על קציצת ענף, דמה לי קציצת כולו או מקצתו (ש"ת מהר"י באסאן סי' ק"א, באר שבע תמיד כ"ט ע"ב, ש"ת בית יצחק י"ד סי' קמ"ב), ויש שאוסרים עכ"פ מדין חצי שיעור אסור מן התורה, שעל אף שאין לוקין עליו, מ"מ אסור (ש"ת בית יצחק שם), ויש שאוסרים עכ"פ מדרבנן כדין השחתה של שאר דברים (עי' מש"כ בגליון 127 אות ג' לגבי דיני בל תשחית) (ש"ת חסד לאברהם תניא י"ד סי' ל"ה).

יז. וי"א שמוותר לכתחילה לקצוץ מקצת אילן, ואינו אסור אלא קציצת כל האילן (משל"מ פ"ז מאיסורי מזבח, ש"ת בית יעקב סי' ק"מ, ש"ת פני מבין י"ד סי' צ"ט, ערוה"ש י"ד סי' קט"ז סי"ג), אמנם יש שהתנו שאינו מותר לקצוץ מקצת ענפים אלא כשיצמחו ענפים חדשים במקומם (ש"ת יד יצחק ח"ב סי' רנ"ט).

יח. מקצת ענף. ויש הסוברים שגם קציצת הענף הוא דוקא כשקוצץ כל הענף אבל אם משאיר מקצת הענף ליד עיקרו, אין בזה שום איסור (הגר"מ שטרנבוך, תשובות והנהגות ח"ה סי' שצ"ב).

יט. לטובת האילן. כשקוצץ ענפי האילן פרי בילדותו כדי שירבו ענפיו ויתרחב נופו, וכן במה שצריך לזמור ענפי הגפן בכל שנה לצורך גידולו וכיוצא בו, פשוט הוא שאין חשש איסור או סכנה בזה, שהרי אדרבה הוא משביח העץ ולא משחיתו (ש"ת חקרי לב י"ד מה"ת סי' י"א הובא בדרכ"ת י"ד סי' קט"ז סקנ"א).

כ. לא אסרה תורה לכרות אילן מאכל רק כשעושה כן דרך השחתה וקלקול, אבל כשאינו דרך השחתה רק לתועלת מסויים, כשהתועלת הוא הרבה יותר משווי הפירות של עכשיו (ברכת השם סי' א' אות ל"ט), מותר מדינא לקוצצו (גמ' ב"ק דף צ"א ע"ב, רמב"ם פ"ו מלכים), ומ"מ לגבי סכנה יעויין לקמן (אות ל"ג).

כא. **הצריך לעצים.** לכן אילן שעציו מעולים בדמים היינו שדמיו יקרים כגון לבנין להשתמש בהם לקורות הבנין (רש"י שם, שו"ת ערוגת הבשם י"ד סי' ק"ט), או למכרם, להסקה או לשאר תשמישים, יותר מלפירותיו, מותר לקוצצם (רמב"ם, ס' ברכת השם סי' א' מקה"ב אות פ"ה).

כב. **צורך השעה.** אם פירותיו בעצם שווים יותר מעציו, אבל יש לו צורך גדול באותה שעה להשתמש בעציו ומעולה לו בדמים לצורך זה, כגון שנצטנן וצריך לעצים לעשות מדורה להתחמם ואין לו עצים אחרים באותו שעה, נחלקו הפוסקים אם זה נכלל בהיתר דמעולה בדמים. י"א דמותר לקוצצו דהוי בכלל מעולה בדמים (רש"י שם כפשוטו ועוד ראשונים, רמב"ן עה"ת, שו"ת מהרי"ב באסאן תשו"ק"א, שו"ת השיב משה י"ד סי' ל"ז).

כג. וי"א דאסור לקצצו משום ששוים לו יותר רק לפי שעה, וצריכים שהעצים יהיו שווים לו יותר לצורך זה תמיד (רמב"ם פ"ו מלכים, כס"מ ולח"מ שם ה"ט, שו"ת בית יצחק י"ד סי' קמ"ב אות ד').

כשמזיק אילנות אחרים

כד. אילן שמכחיש את הקרקע ועל ידי זה מזיק לאילנות אחרים הטובים ממנו (רמב"ם פ"ו מלכים ה"ח), או שהיו ענפיו עושים צל ומפסידים הזרעים שתחתיהם (שו"ת אבני זדק סי' מ"ב), וכן אם יש הרבה אילנות צפופים ומחמת כן מכחישין הקרקע יותר מדאי ואין האילנות מוציאות פירות כראוי (שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קע"ח), מותר לקצוץ חלק מהאילנות או אילן המזיק, שהרי גם הניזוקים הם אילנות ומאי אולמי האי מהאי (שו"ת משיב דבר ח"ב סי' נ"ו).

כשמזיק דברים אחרים

כה. הרבה פוסקים ס"ל דלא רק כשמזיק אילנות אחרים מותר לקוצצו אלא גם כשמזיק דברים אחרים שאינם אילנות מותר לקוצצו, כגון כשהיה שרשיו מזיקין ליסודות ביתו (שו"ת הרשב"א ח"ז סי' תק"י), או כשמצטער מרוב הזבובים היוצאים מענפי האילן (שו"ת חקרי לב מה"ת י"ד סי' י"א), או כשהיו מאפילים על חלונו, ובמקום שאפשר להסתפק בקציצת רק כמה ענפים המאפילים עדיף טפי (שו"ת חות יאיר סי' קצ"ה).

כשמזיק קברים

כו. לפעמים קורה שיש אילן פרי קרוב לקבר והשרשים נכנסים לקבר עצמו ומזיק המצבה והקבר עצמו, ודנו הפוסקים כמה צדדי היתר לקצוץ השרשים או האילן כדי להציל הקבר, מאחר שהוא לצורך מצוה (אות כ"ט), וגם שיתכן שהפירות נאסרים בהנאה מאחר שגדלו על הקבר (רמ"א י"ד סי' שס"ח ס"א) וא"כ יש לדון בהם שאין בו דין השחתה (דעת משה דפוס חדש סי' ל"ז) ועוד טעמים (שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' ר"ח, שו"ת חוקי חיים ח"ב בכתב"י).

כשצריך למקומו

כז. מותר לקוץ אילן מאכל כשצריך למקומו שיהיה פנוי (רא"ש פ' החובל סעי' ט"ו, רבינו ירוחם מישרים ח"ב נתיב ל"ב), או לבנות שם בית דירה (ט"ז י"ד סי' קט"ז ס"ו, כנה"ג י"ד שם, שו"ע הרב הל' שמירת הגוה"ג, שו"ת בנין ציון סי' ס"א, שו"ת חת"ס י"ד סי' ק"ב) כשצורך זה גדול ומעולה בדמים מהאילן לרוב בני אדם.

כח. **לצורך קצת.** אם הצורך מלקומו אינו צורך גמור אלא להרווחה בעלמא, כגון לתוספת נוי או אור, או לטיול בעלמא, נחלקו הפוסקים אם מותר לקצצו, י"א שכיון שהרבה בני אדם היו מוציאים ממנו גם לתוספת בעלמא, גם מותר לקצוץ אילן בעבור זה (שו"ת מהרי"ב באסן סי' ק"א, שו"ת חיים שאל סי' כ"ב ד"ה אמנם), אבל אחרים מחמירים בזה (שו"ת חו"י סי' קצ"ה, שו"ת בית יצחק י"ד סי' קמ"ב).

לצורך מצוה

כט. מותר לקוץ אילן כשהוא לצורך מצוה כשאי אפשר לקיים המצוה בדרך אחר והוא כל שכן מדין מעולה בדמים שהרי מצוה הוא יקרה מפנינים, כגון כדי להרחיב על מקומו בית הכנסת (שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו, גידולי טהרה סי' כ"ט הובא בדרכ"ט סי' קט"ז סקנ"ד), או לצורך בנין מקוה שהוא גם לצורך רבים (שו"ת דברי חיים ח"ב י"ד סי' נ"ז).

ל. **ענפים המאהלים על סוכה.** כשיש כמה ענפים מאילן פרי הפוסלים את סוכתו, התירו הפוסקים לקצוץ אותם כדי שיכול לקיים מצות סוכה (שו"ת ויעתר יצחק סי' ס"ד), ובפרט כשאינו קוצץ אלא כמה ענפים שכבר

נחלקו הפוסקים אם יש בזה משום השחתה (לעיל אות ט"ז).

אילן שהזקין

לא. אילן פרי שהזקין וכבר אינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוצצו (רמב"ם פ"ו מלכים ה"ט) דכבר אין שם אילן פרי עליו מאחר שאינו עומד לגדל פירות כשיעור ודינו כאילן סרק (ברכת השם סי' א' מקוה"ב אות קמ"ז).

לב. **שיעור.** חז"ל נתנו שיעור כמה הוא דבר מועט שאין ראוי לטרוח בו. באילן זית כשאינו עושה רובע הקב זיתים (גמ' ב"ק דף פ"א ע"ב), ובדקל כשאינו עושה קב תמרים, בשנה יתר על ההוצאה (שיטמ"ק), וגפן שטעון אפילו כל שהוא ענבים אסור לקוצצו מפני חשיבותו (רא"ש שם), ובשאר אילנות, י"א דאזלינן לפי חשיבותו (רא"ש ויש"ש שם) וי"א שדינו כדקל ששיעורו קב לשנה (הג' מהרש"ם שם בשם הר"מ בפיה"מ פ"ד שביעית, תפא"י שם).

כשמותר מצד הדין האם יש בו משום סכנה

אופנים המותרים מצד הדין

לג. **מעולה בדמים.** כשקיים היתר לקצוץ אילן פרי משום שהוא מעולה בדמים (אות כ), נחלקו הפוסקים אם עדיין יש בו משום סכנה עכ"פ מדינא דגמ', י"א שעדיין יש בו משום סכנה (שו"ת שאילת יעב"ץ סי' ע"ו, שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' י"ג, שו"ת אמרי נועם ח"ב סי' ג', שו"ת צבי לצדיק סי' י'), ורוב הפוסקים ס"ל שמדינא דגמ' גם אין בו משום סכנה (ט"ז י"ד סי' קט"ז סק"ו, שו"ע הרב, שו"ת חיים שאל סי' כ"ג, שו"ת השיב משה י"ד סי' ל"ז, אבני זדק י"ד סי' מ"ה).

לד. **מזיק.** כשהאילן מזיק דברים אחרים ומותר מצד הדין לעקרם (אות כ"ה) יש שצידדו לומר שגם משום סכנה אין בו משום שלמעשה הוא מזיק (שו"ת תשרות ש"י מה"ת סי' קס"ה, שו"ת זכר שמחה סי' כ"ג), כל שכן כשהאילן מזיק לשאר אילנות (כ"ד) וע"י הקציצה מציל שאר האילנות (ברכת השם סי' א' מקוה"ב אות ק), אבל יש הס"ל דגם במזיק איכא משום סכנה (שאלת יעב"ץ שם).

לה. **אילן שהזקין.** אע"פ שאילן שהזקין ואינו מניב פירות כראוי מותר לקוצצו (אות ל"א), נחלקו הפוסקים אם עכ"פ עדיין יש בו משום סכנה, י"א שאין בו משום סכנה אפילו אם בדברים אחרים המותרים יש בו משום סכנה (שאלת יעב"ץ סי' ע"ו, שו"ת נטע שורק י"ד סי' מ"ב), וי"א דעדיין יש סכנה בקציצתו (שו"ת מהרי"א סי' כ"ה, יש"ש).

סכנה מצד ר"י החסיד

לו. אע"פ שהבאנו כמה אופנים ודיעות האם יש סכנה מדינא דגמרא היכא שמוותר מעיקר הדין, מ"מ עוד דנו הפוסקים האם עדיין קיים סכנה מצד צוואת רבי יהודה החסיד, וכמה פוסקים נקטו שלפי צוואתו עדיין קיים סכנה אף במקום שמוותר מעיקר הדין (שו"ת חיים שאל סוף סי' כ"ג, ס' מיילי דחסידותא, פ"י שבעים תמרים), ולכן כשניגשים להתיר קציצת איזה אילן פרי, נוהגים לצרף כמה צדדי היתר שיהיה באופן המועיל ביותר.

קציצה באופן המועיל

לז. כדי להתיר קציצת אילן פרי, הנהוג הוא אצל הפוסקים להורות שיהיה הרבה צדדי היתר (שו"ת אבני זדק, מו"ר בשו"ת קנה בושם) וכיבואר.

לח. **מותר מצד הדין.** קודם כל צריך להיות באופן שמוותר מצד הדין לקצוץ או לעקור כגון כשמעולה בדמים, או שמזיק, או שהזקין וכדומה.

לט. **למכור לנכרי.** גם כשמותר מצד הדין, עדיף למכור האילן לנכרי בקנין כסף ושטר, והנכרי יקצוץ האילן (שו"ת בית שלמה י"ד סי' קצ"א, שו"ת אמרי נועם, שו"ת יד יצחק), ועל אף שסתם מכירה לנכרי אינו מועיל שהוא הערמה (שו"ת נטע שורק י"ד סי' מ"ב ועוד), מ"מ כשיש עוד סניפין להיתירא נוהגין להקל (שו"ת בית יצחק י"ד ח"א קמ"ב).

מ. **לעקור כל האילן ולנטוע במקום אחר.** עוד הוסיפו לעשות דרך היתר כשיש עוד סניפין הוא לעקור כל האילן עם הקרקע ושרשיה ולנטוע במקום אחר ע"י גוי כנ"ל (שאלת יעב"ץ שם) כשע"פ השערת מומחין האילן יקלט במקום השני.

מא. **בית דין של ג'. היות שיש הס"ל שלא רק על הקוצץ מונח הסכנה אלא גם על המורה הוראה שנותן היתר יש צד סכנה** (שו"ת צבי תפארת י"ד סי' ו'), לכן נהגו לקבל היתר מבי"ד של ג' להתיר או ע"י ג' רבנים, כך שאינו יחיד שהורה כן אלא בי"ד זכות הרבים מגין עליהם (שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' י"ג בשם הישמח משה, שו"ת אבני זדק סי' מ"ו, שו"ת דברי יואל י"ד סי' צ"ג, מו"ר בשו"ת קנה בושם ח"ג סי' נ').

ספרי קובץ גליונות 'חוקי חיים' אפשר להשיג עכשיו
גם במגשפתר בפלפון : 07779 327 024
בטאמפורד היילל: 07984 673 724 גולדרס גרין: 07946 370 936

חוקי חיים

לע"נ מרת **חנה** בת הקדוש ר' **יהודה לייב** ע"ה
גלב"ע י"ד מנחם אב' ה'תשפ"ב
אשת חבר הרב **עוריאל שמשון הירש**
ב"ר החבר נתן זצ"ל
בעמח"ס שביעית למצוותיה
שנתמסרו להנחלת מצוות התלויות בארץ ולקיומם כהלכה

לז"נ מרא דארעא דישראל
כ"ק מרן נאב"ד ירושלים
רבינו **יצחק טוביה ב"ר שלמה**
זצוק"ל
במלאות השלשים - זכותו יגן עלינו

לע"נ הרב הצדיק המוחל ר'
מנחם צבי רוזנברג
ב"ר דוד ע"ה
נפטר ג' אלול תקצ"א
ומנו"כ יארמוט